

Nämä tehtävät käsitellään 28.-29.4.. Pääsiäisen takia 21.4.-22.4. ei ole laskuharjoituksia. Nämä ovat viimeiset laskuharjoitustehtävät. Loppukoe on perjantaina 9.5. kello 9.00-13.00 Physicumissa salissa D101.

- Higgsin kenttä antaa massan muille alkeishiukkasille kuin itselleen (ja ehkä neutriinoille). Massan arvo on hiukkasella i on $m_i = h_i\varphi_0/c^2$, missä $\varphi_0 = \langle 0|\hat{\varphi}|0\rangle$ on Higgsin kenttää kuvaavan operaattorin odotusarvo tyhjöissä ja h_i on vakio joka kertoo, miten voimakkaasti hiukkaslaji i vuorovaikuttaa Higgsin kentän kanssa. Higgsin kentän tyhjöodotusarvo φ_0 määräytyy siitä, että potentiaali $V(\varphi) = -\frac{1}{2}m_H^2c^4\varphi^2 + \frac{1}{4}\lambda\varphi^4$ on pienin mahdollinen. Havaintojen mukaan $m_H = 126 \text{ GeV}/c^2$ ja $\lambda = 0.26$.
  - Minimoi Higgsin potentiaali ja laske vakioiden h_i arvot elektronille, myonille, W-bosonille sekä up-, down-, bottom- ja top-kvarkeille (kun niiden massat tunnetaan).
  - Mikä on potentiaalin arvo minimissä, yksiköissä (eV)⁴?
- Edellisen tehtävän potentiaali Higgsin kentälle pätee tyhjässä avaruudessa. Jos avaruus on sen sijaan täynnä hiukkasista koostuvaa kuumaa kaasua, jolla on lämpötila T (kuten varhaisessa maailmankaikkeudessa), potentiaaliin tulee lisäksi termi $k_B^2T^2\varphi^2$, missä k_B on Boltzmannin vakio. Koko potentiaali on siis $V(\varphi) = -\frac{1}{2}m_H^2c^4\varphi^2 + k_B^2T^2\varphi^2 + \frac{1}{4}\lambda\varphi^4$.
  - Hahmottele miten potentiaalin muoto muuttuu pienestä lämpötilasta suureen lämpötilaan.
  - Missä lämpötilassa hiukkaset menettävät massansa?
- Suurilla energioilla QED:n kytkentävakio riippuu energiasta seuraavasti:

$$\alpha(E) = \frac{\alpha(E_0)}{1 - \frac{2}{3\pi}\alpha(E_0)\ln\frac{E}{E_0}},$$

missä E on energia ja E_0 on joku vertailuskaala. Kokeellisesti tiedetään, että $\alpha(M_Zc^2) \approx 1/128$, missä M_Z on Z -bosonin massa.

- Piirrä kuvaaja $\alpha(E)$.
  - Mikä α on mahdollisella yhtenäisteorian energiaskaalalla 10^{16} GeV ?
  - Millä energialla α on ääretön?
4. Suurilla energioilla QCD:n kytkentävakio riippuu energiasta seuraavasti:

$$\alpha_s(E) = \frac{\alpha_s(E_0)}{1 + \frac{7}{2\pi}\alpha_s(E_0)\ln\frac{E}{E_0}},$$

missä E on energia ja E_0 on joku vertailuskaala. Kokeellisesti tiedetään, että $\alpha_s(M_Zc^2) \approx 0.118$, missä M_Z on Z -bosonin massa.

- Piirrä kuvaaja $\alpha_s(E)$.
- Mikä α_s on energialla 10^{16} GeV ?
- Millä energialla α_s on 1?
- Ei kiinnitetäkään kytkentävakioita ehdolla $\alpha_s(M_Zc^2) \approx 0.118$, vaan oletetaan sen sijaan että $\alpha_s(10^{16}\text{GeV}) = 1/(4\pi^2)$. Millä energialla α_s olisi 1?